

Toomiku praegune kuju

Teet Veispak, Kunstikriitik

Eero Vaba

Näitus

Jaan Toomik, «Esimene uni»

Tallinna kunstihoone galeriis 4. märtsist 3. aprillini

Viimasel paaril aastal on Jaan Toomik pühendunud rohkem maalimisele kui millelegi muule: alles möödunud aasta lõpus oli tal näitus «Smells Like Old Men's Spirit» Temnikova & Kasela galeriis, nüüd siis uus väljapanek kunstihoone galeriis. Ei viimati nimetatud ega ka praegune väljapanek ole väga suur – kunstihoone galeriis on eksponeeritud seitse maali ja paar skulptuurset objekti, kuid ometi on küllaga põhjust nendest rääkida.

Alustuseks nentigem, et Toomiku tööd, sõltumata sellest, kuidas ta oma maalimislaadi ka ei muuda, tunneb peaaegu alati eksimatult ära, kuna alus (võime ütelda ka käekiri) on suhteliselt püsiv, sõltumata sellest, kas tegemist guraalsete kompositsioonide, portreede või sootuks abstraktsemate piltidega. Kui veel natuke üldistatumalt rääkida, siis tundub, et Toomik justkui pidevalt otsib midagi; talle loomumane rahutus ja kärsitus leiab enamasti väljenduse ka tema maalides.

Pea alati on Toomiku töödes mingi ootamatu nihestatus, mis vaatajat riivab, sõltumata sellest, kuidas ta siis ühte või teist taiest enda kasuks tõlgendada üritab. Kui sageli on tema tööde puhul räägitud ängist, groteskist jne, siis praeguse näituse puhul jätaaksin ma sellise sõnavara sootumaks kõrvale – neis seitsmes eksponeeritud maalil ei ole küll mingit ängi, veel vähem objektides. Viimastest võib kerge soovi korral leida paraja annuse absurdi.

Jõuline põimub veidruga

Näituse nimimaal «Esimene uni» on teostatud Toomiku jaoks ootamatult pehmetes toonides ja mõjubki omamoodi kosmogooniilisena. (Mõtlen: mis muutuks, kui selle töö pealkiri oleks olnud näiteks «Viimane uni» või lihtsalt «Pealkirjata»?) Igal juhul on see hästi läbi komponeeritud ja suurepäraselt teostatud.

Tagatipuks – ma ei tea, millised olid selle töö tekke tagamaad – on sellesse töösse kätkeatud selline rahulikkus, mida Toomiku puhul naljalt ei kohta. Tegelikult on ju väga põnev teada, mis on olnud kunstnikul ühe või teise töö loomise juures lähteimpulsiks. Kuidas saab sellest esmasest tõukest töö, mis jõuab vaatajate ette?

Mõne maali puhul on see teada. «Pariisi valguse» (2015) algus viib meid tagasi hiljutiste traagiliste sündmuste juurde Pariisis. Siin on lähtekohaks ehk pressifoto, millel kujutatud päid võime leida maali alaosast, kuid pildi kui terviku seisukohast ei ole sel enam suurt tähendust; jõuliselt on edasi antud emotsioon, mida see veresaun kunstnikus tekitas.

«Külaline Togost» teeb vaataja sootumaks nõutuks. Kes on külaline sellest väikesest Lääne-Aafrika riigist? Kas see on kuidagi seotud praeguse põgenikekriisiga või mitte? Ilmselt on, sest maalil kujutatud mehe ja tema süles istuva naise varjuks on Aafrikast pärit puuskulptuuri (jah, seesama, mis seisab saepuki ja lepaalgude külge kinnitatud toolil) vari, mida võiks tahtmise korral tõlgendada justkui sümbolit, mis hakkab katma tervet Euroopat. Aga võib-olla ka mitte, kuna enam kui 15 aasta eest pidi ühele KanaNahale tulema Togost pärit kunstnik Papisco Kudzi, kes ei suutnud toona oma pabereid korda ajada... ja jõudis päralt alles nüüd, Toomiku näitusele.

«Marco Polo kohtumine Ganeshaga» (2016) on ehk selle näituse kõige veidram töö. Rõõm maalimisest, mida on hea vaadata. Sellel pildil kohtuvad tarkusejumal Ganesha, keskaegne rännumees ja nüüdisaegne parkimist keelav märk. Aga ma ei tea, miks nad peaksid kokku saama...

Maalid ja kujud

Sel väljapanekul on kujudega üldse palju tegemist. (Näituse töönimetus oligi «Kuju».) Oma absurduses jääb ületamatuks kindlasti «Kuju 2». Kivisse löödud kirves, mille varrest on laeni välja kasvatatud halgudest puu. Arvan, et idee teha halgudest midagi sellist on Toomikul mõlkunud peas tükk aega, vähemasti alates näitusest «Mäng», kus tal olid väljas «sugupuud» – maalid, mida hiljem võinuks osaliselt teostada ka kolmemõõtmelistena. Nüüd on see idee realiseeritud sel moel.

Tinglikult võiks «kujude» alla paigutada ka maali «Mälestusmärk tundmatule sõdurile» (2014), mille äratuntavalt autoportreeiline pea on mullas ning sellest kasvab välja otsekui sogast vett purskavat fontääni meenutav mälestusmärk. Pealkirja «Kuju 1» (2015) kannab suureformaadiline töö, mis on maalitud kahele lõuendile, mille kokkupuutel kaks guuri sulandusid justkui üheks. Ühel valge, teisel tume tagamaa. Muidugi on see ühtesulamine ainult näiline, nagu eluski. See on terve näituse kõige lakoonilisem ja omamoodi ka selgem töö.

Selline on siis rahutu otsija Toomiku praegune kuju.